

Ein Commentar zu Nummer 10 des Kuntras ha-Pijutim.

Aus einer Handschrift mitgetheilt

von

Dr. Max Weisz.

Nummer 10 des durch H. Brody herausgegebenen Kuntras ha-Pijutim des Machsor Vitry [ed. Mek. Nird. 1894] bietet dem Uebersetzer die mannichfaltigsten Schwierigkeiten durch seine der älteren und jüngeren Haggada entlehnten Wendungen. Schon Zunz bezeichnet in seiner Litteraturgesch. [S. 87] dieses Piutstück als „dunkel und schwerverständlich“, und Brody, der dasselbe sehr fehlerhaft und corruptirt herausgegeben hat, giebt in seinen Anmerkungen keine nähere Erklärung. Auch der Annahme Brody's, dass Kalir der Verfasser dieses Piuts sei, können wir nicht beipflichten, da wir darin Haggadas finden, die dem Kalir kaum vorgelegen haben, anderseits finden wir hier Engelnamen erwähnt, die bei Kalir in dieser Weise nie vorkommen. Zunz weist daher mit Recht unser Stück in die Gruppe des anonymen Piut, der allerdings unter Kalirs Einfluss entstanden ist. Erklärungen für unser Stück sind leider sehr selten erhalten. Zunz erwähnt „erklärende Randglossen, in Cod. Hirl. 11, 639 add., cod. Rossi 1033, 655.“ Brody erwähnt diese Commentare, die er selber aber nicht gesehen hat, und hält die Veröffentlichung eines etwa vorhandenen Commentars für wünschenswerth.

Eine im Besitze des Herrn Prof. Dr. David Kaufmann sich befindende höchst werthvolle Handschrift, für deren bereitwillige Ueberlassung ich ihm auch an dieser Stelle danke, setzt uns in die glückliche Lage, die richtige Leseart des Stückes herzustellen, indem sie nebst anderen wichtigen Commentaren auch einen ausführlichen, zumeist richtigen Commentar zu diesem Stücke enthält.

Die aus 260 Pergamentblättern bestehende Handschrift, deren Schrift auf eine geübte Hand hinweist, enthält die allgemeinen Bestimmungen in Betreff der Gebete nebst einem ausführlichen Commentar der täglichen Gebete, Erklärungen zur Pesach-Haggadah, zwei Commentare zum Tractate Aboth,

Weder Abraham ben Samuel¹⁾, noch Samuel sind bei Zunz genannt. [Ritus, Beilage II.]

Wir lassen nunmehr den Commentar der Hschrft. folgen, die unentbehrlichen Erläuterungen geben die den Text begleitenden Anmerkungen.

פיוט לאל אדון.

אשישת שלוחתו בקטב תלה • אשישת לשו' חווק כמו וברו
ואת והתאישו²⁾, פסוק והתחוקו, חווק ארצו • שלוחתו לש' ארץ כמו
בית השלחין³⁾ וכמי אילה שלוחה⁴⁾, וכמו שלחין פרדם רימינים⁵⁾,
בקטב תלה ברוח סערה • תלה, לשון גובה • כמו הר גבוה ותלול⁶⁾
לשון תל • ברא הארץ על המים שני לרוקן הארץ על המים⁷⁾ מים על
הארץ שני על הרים יעמדו מים⁸⁾ והרים על רוח תלויה בסערה וסערה
הוא קטב כדכתי' [כ]הם [ברד] שער קטב⁹⁾, וכך הפיר' חווק ארצו
תלה בסערה ועלה אותה • אשישות להניץ בתיחוח קירולה •
אשישות לשון פירות ובושם ריקוחים • סמכוני באשישות¹⁰⁾, ואהבו
אשישי ענבים¹¹⁾, ואשישה אחת¹²⁾, בתיחוח בעפר תיחוח¹³⁾ • קירולה
כמו אבני מקורולות¹⁴⁾ כלומ' שבראה הקב"ה לארץ להניץ גם להצמיח
הארץ בפירות • כיתש וכתת אותה כמין עפר תיחוח ועשה את הרנבים
כתיתין דקין שהן כאבנים קטנים ומחודדן • בהיר מלתח(א)ה¹⁵⁾
הם השמים כדכתי' בהיר הוא בשחקים¹⁶⁾ לשון אורה • מלתחה כדכתי'
לאשר על המלתחה¹⁷⁾ לש' לבוש ושמים נקראים מלתחה, ואהל כרכ'
וימתחם כאהל¹⁸⁾ ודרשין לה במסכת גיטין¹⁹⁾ דבר הנמלל והנמתח
היינו בנד דק מאד שמוללין אותו בכפ"ם ומותחין אותו הרבה כלומ'
בה[ר] נוני הרקיע שמראין צורה ואורה כמלתחה זו מהורה ונמתחת
כשמלה • מתחם הקב"ה שני וימתחם כאוהל לשבת¹⁸⁾.

1) Einen Abraham b. Samuel aus der Picardie erwähnt Zunz Z. G. S. 79, er ist aber mit unserem Abraham b. Samuel wohl nicht identisch.

2) Jes. 46, 8.

3) Mischna M. K. I. 1. und öfter.

4) Gen. 49, 21.

5) Cant. 4, 13.

6) Ez. 17, 22.

7) פ' 136, 6.

8) פ' 104, 6.

9) Jes. 28, 2.

10) Cant. 2, 5.

11) Hosea 3, 1.

12) II. Sam. 6, 19.

13) Beza 8a.

14) Sucka 36b und Tos. das. מקורולות.

15) Bei Brody falsch הלחי.

16) Job 37, 21.

17) II. Kön. 10, 21. In der Hschr. bald mit א, bald mit ה.

18) Jes. 40, 22.

19) Gittin 59a.

בעים דיים צו מלגוללה • דבר להם בעים במאמר דבר להם
דיים וצוה להם שלא יתגוללו עוד כדאמר' למה נקרא שמו של הקב"ה
אל שדי אני הוא שאמרת' לשמים ולארץ דיי שאלמלא שאמרת' להם
דיי עדיין היו נמתחין והולכין בדי רבי' • בעים רוחו מתורג' במימר
נביה' • וכמו יביע אומר' לפי הענין פתר בחזק רוחו, אף כאן בחזק
אמא[ר] • להם דיי בעין גערה • גודרדי' נכח? עשרים ושתים כי
אותיות שבתורה נאספו נגדו בחיל ובגודל כל אחת ואחת אימרת כי
יבא העולם עד יצאו לפניו בפחי נפש • ב"אל"פ ב"ית"א עקבא'
גלם (כאחת) בעלף צורתים עשה גולם ודפוס את העולם
באחת מן האותיות בעלף כפול צורות. העולם הזה והעולם הבא •
דאמ' ריש לקיש והנה טוב מאד טוב זה העולם הבא והביט הקב"ה
ובראם כאחת' • בעלף לשון עטיפה וכפל כמו שהו אומר ותתעלף'
שהאשה כופלת ציף ומתעטפת בו.

דירה השינית כמו אדנה כל שנותי⁽¹⁾ • הידך והרציע אות שניה
שניא פתוחה לפנים כמו דלתים כדי לבראות בה עולמו שכן פתח
במראשית • דיע ריום⁽²⁾ להרחבות שנים דיע לשון דעת • ריום מה
ירומון ענין⁽³⁾ • להרחבות שנים שייהרב העולם שני פלמים אחת בימי
המבול ואחת לימות המשיח⁽⁴⁾ • ר' יונה בשם ר' לוי או' למה נברא העולם
בשתי' אלא מה בית זו בתומה מכל צדדן ופתוחה מלפניה כך אין לך
רשות לשאל מה לפנים מה לאחור מה למעלה מה למטה⁽⁵⁾ • הקלוע
ויהי⁽⁶⁾ • ביצירת ששת • החו⁽⁷⁾ • בכולה בלי אששת • הקלוע כלומר
קלע שלשלת⁽⁸⁾ • ר"ל קיבץ ואיסף לכתוב ויהי כן כל יצירת ששת
ימים • לומר לך החו שראה יצירות שאינם שומדות ואין מתקיימות •
ויהי כן משמע לפי שעה דחה וחורר והוה מרלא כתי' והוה • אששת

ה' נתן בשם ה' אהא ור' זרביה בשם ר' יצחק אמר ר' מתתיהו ורובין עד עכשיו אל שדי, אני שאמרתי לשמים וארץ ה', שאלמלא בן דוד

2) Jes. 11, 15.

3) ψ . 19, 3.

4) Bei Brody unrichtig 7777.

⁵⁾ In Jollineks Beth. Hamidr. III., in der II. Version des אלפא ונשטה שבקט הקבה לבראות העולם מיד ירדו בלם ועמדו p. 50 ביתא דר'ע לפני הקבה.

6) Ber. r. IX.: **הַמִּשְׁחָה הַזֶּהוּ בֵּין הַקִּבְלִים רְאִיָּה אַחַת.**

7) Gen. 38, 14.

8) Jes. 38, 15.

⁹⁾ Bei Brody unverständlich רידם.

10) Job 15, 12.

¹¹⁾ In I. Recension bei Jellinek B. Ham. III., p. 19 מִסְתִּי שֶׁנֶּלְמֵי יוֹדֵעַ הָיָה לִפְנֵי הַקִּבְּיָה שְׁנֵי פַעֲמִים עֲתִיד הָעוֹלָם לִיִּחְרַב אֶחָד בְּיָמֵי דָוִד הַבְּכוֹר וְאֶחָד בְּסוֹף שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וְתִשְׁעִים וְאַרְבָּעָה שָׁנִים.

12) Gen. r. I. statt לומר heisst es dort לומר.

13) Bei Brody fehlt "77" und dadurch ist die gewöhnlich aus vier Worten bestehende Zeile verstümmelt und unverständlich.

14) Bei Brody unrichtig 'חח'.

15) Sucka 32b.

לשון ביישיים חכמה¹⁾. אמר ר' אבהו אם אין כת' כאן אלא ויהי
מיכאן שהיה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אילו אמ' דין הניין
לי יתהון לא הניין לי. אר' אבהו טעמ' דדי וירא ה' את כל אשר עשה
והנה טוב מאד. אמ' טוב הניין לי. יתהון לא הניין לי²⁾.

והיחש במבטחה³⁾ ולא בוששת כשראה שאין יצירתם מתקיימת
יעין וליחש בתורה שנקראת עו מבטחה⁴⁾. ולפעול כל הפעולה על
פיה ובעצתה והיא לא נתעכבה מלהשיא יציה נכונה על כל דבר ודבר
אשר פעל⁵⁾ ר' אושעיא פתח ואהיה אצלו אמון התורה אמרה אני
חייית כלי אומנותו של הקב"ה. והימין נבלים⁶⁾ והשמאל יבשת
נמה ימינו למעלה וטפח בו שמים ושמאלו למטה ויצד בה יבשת בכח
אחת כדמשמע: נבלים שמים על שם שעשוין כנבלי יין וכנודות שהן
נפוחים ומליאים מים וכן הוא אומר ונכלי שמים מי ישיב⁷⁾. ויקק
בשחוט שלש⁸⁾ אותות, הצהר כוחב שחוט ומוזקק הג' אותיות של
שמו יהיה והפכו לו פנים יהו והי יהו יהו יהו ויצר בהם מעלה
ומטה וד' רהות⁹⁾ פונם להיפרד ואינם נשתתות ויוג ב' אותיות
משלש והפרדים וזה יהי וברא כם שני עולמות העולם הזה והעולם
הבא שני כי ביה י"י צור עולמים¹⁰⁾. ואינם נשתות אין אילו שתי
אותיות יסוד שמו כי אינם אלא חצי שמו ולשו נשתתות כמו כי
השתות יתרכון¹¹⁾. חרבה¹²⁾ וחברבור ומולים לעתות. הרבה
הוא יבשת, חברבור הם שמים שנעשים גוונים וגוונים וחברבורות. וכן
הוא אומר בהיר הוא בשחקים¹³⁾, ומולות המשמשין לומעיהם. חימוקים
חג לכל נפתות כמו פתות אותה פיתים¹⁴⁾, חמוקים כמו חמוק

1) Job 12, 11.

2) Gen. r. III. und IX. Koh. r. III. 11 אין ר' אבהו ויהי ערב טעמ' דדי וירא ה' את כל אשר עשה ונהנה טוב מאד דין הניין לי יתהון לא הניין לי. אר' אבהו טעמ' דדי וירא ה' את כל אשר עשה ונהנה טוב מאד דין הניין לי יתהון לא הניין לי.

3) Bei Brody fehlerhaft וליחש במבטחה.

4) Zu Prov. 21, 22 vgl. Jalk. Schim. das.

5) Gen. r. I.

6) Bei Brody fehlerhaft in נבלים verbessert.

7) Job 38, 27.

8) Bei Brody משלש.

9) Vergl. Jezira I. 11. In der Amsterdamer Ausgabe S. 2. בירר שלשה אותיות מן הפשוטות כסוד שלש אמית אמש' וקבעם בשמן הנדור והחם בהם שש קצוות המש' חתם רום ופנה למעלה והחמו ביה' שש חתם חתם ופנה למטה והחמו בדיון, שבע חתם מורה ופנה לפניו והחמו ביה' שש חתם חתם מערב ופנה לאחוריו והחמו ביה' השש חתם דרום ופנה לימינו והחמו ביה' עשר חתם צפון ופנה לשמאלו והחמו ביה' ופנה לשמאלו והחמו ביה'.

10) Ber. r. XII. Menachoth 29b. בירר ר' יהודה בר אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד ברא' ואחד ביו"ד.

11) ש. 11, 3.

12) Bei Brody falsch und statt ומולים וחרב.

13) Job 37, 21.

14) Lev. 2, 6.

יריבך¹⁾ וכן עד מתי תת(מ)חמקין²⁾ כמו דבר מכוסה • זהו היכא
הנשקין ארעא ורקיעא • דיבוקם של חרבה וחרבור תקע שלא יפתחו
זה מזה, הג בלע"ז קומפס³⁾.

טיבע בשני כסילים נחרוים ברקיע השני רטביע מטבע מולות
הסדורים וחרוים זה עם זה וענוכים בחרוים של דגים א"ר פנחס בשם
ר' אבהו היכא חמה ולבנה נתונים ברקיע השני⁴⁾, כסילים כמו
וכסיליהם⁵⁾ • טיבם בקרנות של איילה פרווים⁶⁾ טיבם ענין
ויריחתם קבע היות עומד וציתר לפצל וריחתם כמו קרני של איילת
שנינו⁷⁾ בזמא למנצה על איילת השחר מה איילה זו קרניה מפצילין
לכאן ולכאן וכו' פרווים • כמו ערי (הפרוים) (הפרוות)⁸⁾ שבתיהם
מפורים זה מזה ואינם יושבים רצופים • כמו בכרכים המוקפים חומה •
יעה השור וצדרו⁹⁾ (בחפים) (בחפונים) • יעה פרח מול השור תרג'
מטהו יפרח חוטריה יעני¹⁰⁾ ויעה ברד¹¹⁾, וצדרו הישבו הקב"ה מן הצד
בחפים (ויצא) יצר טלה ראש (למרוטים) (למרווים)¹²⁾ (מזרות)
(מרווים) הם מולות כמו אורו מרו¹³⁾, וראוי הוא להקדימו יצר טלה
ושבו יעה השור לפי השובת וסדר • כילל במסילות חמה ולבנה
הנצטר והעלה חמה ולבנה ברקיע • כבייתם בטל ולערב לינה
שמכבין אותו בטל מים • ברי רב¹⁴⁾ גלגל חמה יש לו נרתיק ומה
טעם לשמש שם איהל¹⁵⁾ ובדיכה של מים לפניו וכשעה שהוא יוצא
הקב"ה מתיש את כוחו במים שלא יצא וישרוף העולם • אבל לעתיד
לכא מוצאו הקב"ה וכו' • ואף במזמור השמים מספרים אתה מוצא
שהוא נתון מגלגל רביעי ובדיכה נתון תחתיו וכו' • ולערב לנה אף
משקעת החמה היא טובלת במי אוקיינוס להטהר לנקותה מאבק
העולם שנדבק בה כהלכותה כדמפרש באגדה בערב אומ' לו רחוק
וקבל פני יוצרך כטהרה והמים מכסים את אורו.

לול הגביר ינהגו שמונה לשנים עשר הילוכו מינה כל'
משמגיע הלילה והחמה שוקעת או ינהגו שמונה את הגביר השמש
שהוא נביר וגדול באורו שמונה מלאכים מנהיגו אותו כלילה ורוחקים

1) Cant. 7, 2.

2) Jerem. 31, 21.

3) Compas = Zirkel.

4) Gen. r. P. VI. Die Stelle lautet נתונים חמה ולבנה נתונים רבי פנחס בשם ר' אבהו אמר מקרא
ברקיע השני שני ויתן אותם ה' ברקיע השמים, רבי פנחס בשם ר' אבהו אמר מקרא
מלא הוא ואנשי כנסת הגדולה פירשו אותו . . .

5) Jes. 13, 10.

6) Bei Brody lautet die Zeile כסילי פרווים.

7) Joma 29a.

8) Est. 9, 19 הפרוים היושבים בערי הפרוות.

9) Bei Brody lautet das צ falsch יי gelesen.

10) Num. 17, 20 T. Ps. Jon.

11) Jes. 28, 17.

12) Bei Brody richtig S. Zunz, Ritus, 234.

13) Richt. 5, 23 s. Jalkut 54 ואיכא דאמרי כוכב הוא.

14) Gen. r. VI. P. Koh. r. I. 6. Pirk. El. VI.

15) Ps. 19, 5.

בניהם • פ"א • שלשת מינין יש בניהם זה [קן] תוהו ואבני בזהו וחושך
 כדתינא¹⁾ בפרק דר' ישמי' ומצאתי שיש שם שלשת מינין שאחר
 טיט היון שהוא אחד מ' מדורי ניהם יש תוהו וכוהו וחושך תוהו
 וכוהו כמו²⁾ ונטה עליו קן תהו ואבני בזהו³⁾ קן תהו קן ירוק המקנה
 כל העולם כול' ולשונו כמו וקן שלשים באמה⁴⁾ בזהו אילו אבנים
 המפולמות המשוקעות בתהום שמכניהם יוצאים (במה) [מים] ש' ונטה
 עליה קן [תהו ואבני בזהו קן] ירוק כמו ואחר כל ירוק [ידוש] [ידרש'] •
 והאי מרחפת היינו אותם מים היוצאים מתהום שנטין ונכנסין לשערי מות
 ולשערי ניהם בכל יום כדניהם של רעים ועל דבר זה יסוד מרחפת
 בשלשת על שם שתהום דומה לשלשה ראשי השור שני תהום אל
 תהום קורא⁵⁾ והב' קא' ערך מאתמול ניהם נתן מים בתהום לצורך
 דיניהם של רשעים • גרוש בסבך כך יש בספר יצירה שלש מים
 מרות אחת חקק תהו וכוהו מרפש וטיט ועשאו כמין ערוגה בסבך
 וסיבכו כמין מעובה ויצק מים מעובה ויצק מים עליהם ונעשו עפר כו'
 ועוד יש שם כהל בתהום השני למעלה מן תבל תהום למעלה מן תהום
 תהו למעלה מן תהו בזהו למעלה מבוה ים למעלה [מים] [מים] •
 גרוש לכו מגמם בין גרוש ברי"ש ובין גרוש בדל"ת • בסבך אותן מים
 הם נסבכין לוי' אזור דרא⁶⁾ כ"ן מצאתי ועיקר • ונראה שהוא ברי"ש
 והבי קאמ' לצורך אותן הנגרשין מן המצות ונסבכין בעבירות כמו
 על גל שרשיו יסובכו¹⁰⁾ • ההוא קרא ברשעים קמשתני והאי גרוש הכי
 קאמר אותן הנורשים עצמן ממצות ונסבכין בעבירות לצורפן נתן
 הקב"ה אותן המים הנכנסין לדונם לשערי צלמות וגיהנם • והארץ היתה
 תוהו וכוהו וחושך וכבר רבי' מי' להו תלתא¹¹⁾ • נגיד סניא' פקיד
 שבוטי רבך שם מלאך הוא זה וההוא הממונה על כל הנלקים בשבט
 ותוכחת מוסר¹²⁾ בתוך רבך • ניהם שבני אדם נרככין בו כמו רכובה
 במרחשת¹³⁾ ונמונים בדונג מן רכובה שבתורה קרי בתורת כהני' לחם

1) Vgl. bei Jellinek, p. 38. In unserer Hschr. aus den
 ישמאל also aus den היכלות citirt.

2) Jes. 34, 11.

3) Vgl. Chagiga 12a. כולו כל העלם כולו
 שמיני יצא חשך ש' (Ps. 18) ישת חשך סתרו סביבותיו בזהו אלו אבנים המפולמות
 המשוקעות התהום שמין יוצאין מים ש' ונטה עליה קן תהו ואבני בזהו

4) I. Kön. 7, 23.

5) Job 39, 8.

6) Ps. 42, 8. Vergl. M. Konen, p. 32.
 ותהום דומה לשלשה ראשי שור
 ועימד בין תהום העליון לתהום התחתון ואומ' לתהום העליון החדר מימד לתהום
 התחתון הבט מימד שני תהום אל תהום קורא

7) S. In יצירה ed. Amsterdam.
 שלש מים מרות חקק וחצב בה עשרים
 ושותים אותיות מתהו וכוהו רפש וטיט חקקן כמין ערוגה חצבן כמין הומה סיבכין
 כמין מעובה ויצק עליהם שלג ונעשה עפר . . .

8) Vgl. מדרש כונו, p. 36.

9) Vergl. Arach VI.

10) Job 8, 17.

11) Vergl. oben Anm. 2.

12) Vgl. מדרש כונו, p. 30, wo dieser Engel heisst.

13) Lev. 6, 14.

חלוט ברותחין¹⁾ • שקורין (אקוט) אשקלדיר²⁾. בדרשה דא"ל ב"ם³⁾
ראיתי אומנתו של מלאך זה ורכינו ראה עיקרו של דבר זה באגדת⁴⁾ ר'
יהושע בן לוי שנכנס חי לגן עדן ובדק בענייני המקום ולש' אחר מצאתי
מוסד במורדים לקלע בצרור כנדבך כרו המורדים והפושעים
בהקב"ה לקלע נפשם בצרור אכן במרגמה בתוך נדבך ומרבך של
אבני רצפה של גיהנם כמו ששנינו שקעוהו כנדבך⁵⁾ וכן אמרה אביגיל
לדוד והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים ואת נפש אוכך יקלענה
בתוך כף הקלע⁶⁾ • נקשיב פנות תלוי שובך נקשיב הוא המלאך הזה
להופנות מניהם אבשלום שנתלה בסבך ענף האלה ויצת בו • מינהו שר
של גיהנם • מימי בראשית שלא יטול חלק אבשלום עם הפושעים
שהרי העלהו דוד מן מרורי גיהנם בשבעה בני בני שצוח עליה⁷⁾ • כל
מעשה בראשית היה להם תנאי • שנינו בכר' רמ"א⁸⁾ [אני] ידי נטו שמים
וכל צבאם ציויתי [ציויתי]⁹⁾ את הים שיקרע לפני ישראל ציויתי השמים
והארץ שישתקן לפני משה כדאמ' האינו השמים¹⁰⁾ וגומ' ציויתי השמש
והירח שיגמדו לפני יהושע • ציויתי את העורבים שיכלכלו אליהו •
ציויתי האור שלא תזק חנניה מישראל ועזריה • ציויתי האריות שלא יזקו
להניאל • ציויתי השמים שיפתחו לפני יחזקאל ציויתי הרג שיקא את יונה •
סנסג בעדן מגדי נצנים השריש בן ערן והפריח נצני כל מיני מנדים •
כמו ביום נטעך (תסנסני) [תשגשג]¹¹⁾ לש' ישנא אחו¹²⁾ סורק ענב
הר¹³⁾ לשונים גפן שוריקה וזמירות טעונות ענבים הטמין והצניע
לחבמים השונים כתורה זה יין המשומר בענבו מששת ימי בראשית¹⁴⁾
הרו לש' רו וכתר כמו רו לוי לוי לוי¹⁵⁾ עבי מאפילתו ששים¹⁶⁾ שנים
עיני בכאים מיני (נטעים) [נטענים] לא פירש' שוב כפ' אחר עצי

1) Vergl. Sifra, ed. Weiss 31b. מלמד שנעשית ברותחין. Vergl. auch Raschi zu Lev. 6, 14 und Menachot 78a מהם דר'.
2) erschauer == erwärmen, finden.
3) Wahrscheinlich die Abhandlung über die Permutation אל"ב in 7b [ed. Krakau], wo über נדבך גאון gesprochen wird. Diesen Nachweis verdanke ich der Güte des Herrn A. Epstein.
4) In unserer bekannten אגדת ר' יהושע בן לוי § 120 und bei Jellinek II, 48—131 ist von diesem Engel nicht die Rede. Vergl. aber בן א. a. O.
5) Sab. 115a. שקעוהו תחת הנדבך.
6) I. Sam. 25, 29.
7) Vgl. Sotah 10b Jalk. II, Sam. 18. Nach Midr. Kenen, p. 31 ist Absalom Aufseher in der II. Abtheilung des Gehirnnoms, wo der Engel seines Amtes waltet. Vergl. auch משה דריב'ל das. S. 50.
8) Ber. r. V. P. hier fehlen die den Beweis bildenden Bibelverse.
9) Jes. 45, 12.
10) Deut. 32, 1.
11) Jes. 17, 11.
12) Job 8, 11.
13) Bei Brody הירד.
14) Vergl. dazu die Hauptstelle Berachot 34b.
15) Jes. 24, 16.
16) Bei Brody לשישים und בכמה.

בבאה מיני נטענים ונושאים פרי מאפליה כמו אם ארץ מאפלי(תו)(ה)¹⁾
 הלב שהוא במקום חשך ואפילה כדרך שאר לבבי אילנית. וכן מצני
 בפרק ג' עין ע"כ²⁾ החיים מהלך ה' מאות שנה ועוביו כיה שנה. בבאה
 במו³⁾ בשמך [את] קול [צעה] בראש הבכאים וכן יסד⁴⁾ באדרת
 הלבושת עבי לשון קורה כדכ' באו בעבים⁵⁾. תרג' עלו בחורשייא
 פרץ⁶⁾ לניניו ירתיח צולות פרץ וכמו ופרץ האיש⁷⁾ (השריש)
 [הפרץ] לצורך בניו אותו המרתיה מימי מצולה זה ליוותן שני ירתיח
 [בסדר] [מצולה]⁸⁾ פחו יחרם⁹⁾ משליך מצולות פחו פה שלו. כמו
 ילכד בפח¹⁰⁾ על ידי פחו של מושלך מצולות זה יונה בן אמתי
 שהושלך במצולה בלב ים. יחרם יטיל הרמו ומכמרתו וילכד בו
 אותו מרתיה צולות שעתיד יונה לשוחטו לצדיקים לעתיד לבא וכשעה
 שבלע הדג את יונה אמ' לו הדג היום הזה אני עתיד לפיו של ליוותן
 שיבלעני היום ונמצאתי בלה א' לו יונה הולוכני אצלו. אמ' יונה לליוותן
 אני עתיד לשוחטך לעתיד ואתה עומד בפניו מיד ברח לו ליוותן כך
 נמצא באגדה¹¹⁾.

(צומדו) [צמדו] הררי לכירת פלילות צמד שלו של ליוותן
 וכן וזנו זהו בהמות בהררי אלה¹²⁾ שמוצנע כמוהו לצדיקים¹³⁾ לעתיד
 לבא. הררי המתהלך בהרים כמו הררי בשדה¹⁴⁾ וקורין לו מונטיניש¹⁵⁾
 לכירת פלילות לסעודה גדולה שנומדת לפלילים לאכול ולבעלי
 המשפט. ציגתם במלחמת ישניא¹⁶⁾ לנדגלות כשהיו צנים עומדים
 במלחמה בין בהמות וליוותן או יגדיל הקב"ה את השמחה לאומה
 מנגלות מפר' בנמ' בויקרא רכ"ו¹⁷⁾ אר' יודן בר' סימן בהמות וליוותן
 הן הן קטניא של צדיקים לעתיד לבוא וכך מי שלא ראה קטניא של
 אומות העולם בעולם הזה יזכה לראותו לעולם הבא. כיצד נשחטין
 בהמות נותן ליוותן בין קרניו וקורנו. וליוותן נותן לבהמות בין ספרין
 ונחרו והצדיקים (אומר) [נומרים] השחיטה כשירה ולא כך שניי הכל
 שוחטין ובכל שוחטין ולעולם שוחטין הן ממגל קציר והמגירה והשנים

1) Jer. 2, 31.

2) In den durch Jellinek bekannten St. dieses Namens befindet sich die Stelle nicht.

3) II. Sam. 5, 24. I. Chron. 14, 15.

4) Aboda des Salomo b. Juda. Zunz, S. 101.

5) Jer. 4, 29.

6) Bei B. falsch פרוץ.

7) Gen. 30, 43.

8) Job 41, 23.

9) Bei Br. יחרם.

10) Jes. 24, 18. Jer. 48, 44.

11) Vergl. P. d. El. 10 Jalkut Jona § 550.

12) Ps. 50, 10.

13) Vgl. die Hauptstelle B. batra 74b und 75a.

14) Jer. 17, 3.

15) Montaquarda Bergbewohner. Vergl. Raschi zu Jer. 17, 3.

16) Bei Brody ישנה.

17) Vgl. Vajikra r. P. 13, wo statt סימן בר' יודן בר' שמעון, ר' יודן בר' שמעון, ר' יודן בר' שמעון.

